

нується здійснювати на основі оцінки складової інноваційного потенціалу за певним напрямом та за ступенем його впливу на результати діяльності і конкурентні переваги [7].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, вирішення проблем розвитку підприємств дасть можливість трансформувати процеси стихійного інтуїтивного пошуку напрямів розвитку в науково обґрунтовані, перейти на інноваційний шлях розвитку, що сприятиме створенню в Україні умов стабілізації і зростання. Методичне забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності промислових підприємств необхідно удосконалювати з врахуванням особливостей підгалузей легкої промисловості, придатного для практичного використання.

Література

1. Концепція державної цільової програми розвитку легкої промисловості на період до 2011 року [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://industry.kmu.gov.ua>
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
3. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / Під ред. Р. Дяківа. – К.: Міжнародна економічна фундація. – 2000. – 703 с.
4. Туган-Барановський М. Політична економія. – К.: Наукова думка, 1994. – 453 с.
5. Економіка підприємства / Под ред. проф. В.Я. Горфинкеля, проф. Е.М. Купрякова. – М.: ЮНИТИ, 1996. – 347 с.
6. Сучасна українська енциклопедія. Т. 11. – Х.: Клуб сімейного дозвілля, 2007. – 416 с.
7. Чаленко Н.В. Визначення інноваційних пріоритетів швейного підприємства // Економіка і держава. – 2006. – № 11. – С. 42–43.

УДК 330.341.1:661

Г. З. ШЕВЦОВА

Технологічний інститут Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Северодонецьк

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ГАЛУЗІ: ВІД ТРАДИЦІЙНИХ ДО НОВІТНІХ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ

Розглянуто сучасний стан та проблеми організації взаємодії основних суб'єктів інноваційної системи хімічного комплексу України. Проаналізовано досвід застосування новітніх форм організації інноваційної діяльності та визначено базові передумови створення інноваційно-виробничого хімічного кластеру в одному з промислових вузлів Луганської області. Показано нові можливості, що відкриваються для кардинальної перебудови галузевих інноваційних систем на основі дослідницького університету як синергетичного формату взаємодії освіти, науки та виробництва.

The current state and problems of basic subjects' co-operation of the Ukrainian chemical complex innovative system organization are considered. The experience of the newest forms of innovative activity organization is analyzed and the base pre-conditions for the creation innovative and productive chemical cluster in one of industrial knots of the Lugansk region are certain. New possibilities, which are opened for cardinal restructuring of the branch innovation systems on the basis of Research University as synergetic format of education, science and production cooperation, are shown.

Ключові слова: інновації, хімічна галузь, інтеграція, кластер, дослідницький університет.

Вступ. До числа найважливіших сучасних науково-практичних питань реалізації інноваційно-інвестиційної моделі розвитку економіки України відносяться питання реформування національної інноваційної системи, оновлення і активізації діяльності її окремих складових. Передусім мова йде про прискорений розвиток новітніх інноваційних структур та організацію ефективної взаємодії у системі “освіта – наука – виробництво” Тільки за умов спільних зусиль освітнього, науково-технічного та промислово-виробничого комплексів, їх взаємодоповнюючих і взаємопідсилюючих дій та цілеспрямованої державної підтримки можливо досягти довгострокового сталого інноваційно наповненого зростання української економіки та її провідних галузей.

Проблематика створення, механізмів та ефективності функціонування різних типів сучасних інноваційних структур (кластерних мереж, технологічних та наукових парків, технополісів, центрів трансферу технологій, бізнес-інкубаторів тощо) стрімко поширюється у науковій літературі та стає предметом дискусій на численних тематичних конференціях. Відповідні науково-теоретичні питання, зарубіжний та вітчизняний досвід розвитку цих структур розглянуто у публікаціях таких відомих вчених-економістів, як О.І. Амоша, М.П. Войнаренко, І.О. Галиця, А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, В.П. Семиноженко, С.І. Соколенко, Л.І. Федулова, М.М. Якубовський та ін. Добре відома і активно обговорюється науковою спільнотою багаторічна практика реалізації кластерних ініціатив на Хмельниччині.

Серед наукових праць, присвячених визначенню галузевої специфіки застосування новітніх форм організації інноваційної діяльності, можна вказати статті [1–7]. Але у вітчизняній хімічній промисловості практика реалізації цих форм є небагатою. При вивченні галузевого досвіду створення інноваційних структур (зокрема технопарків) у хімічному комплексі автор спирався на роботи [8, 9]. Цікавими у науковому та практичному плані є результати дослідження інтеграції науки і виробництва в рамках функціонування першої вітчизняної ПФГ “Титан” [10]. І ще один аспект, на нашу думку, потребує підвищеної уваги. У більшості досліджень різноманітних сучасних інтеграційних систем інноваційної спрямованості в трикутнику “освіта–наука–виробництво” проблеми залучення саме освітнього потенціалу неявно вважаються другорядними і залишаються не опрацьованими. Певні ідеї щодо напрямків активізації цієї складової інноваційної системи містяться у публікаціях [11–14].

Отже **мета цього дослідження** полягає в аналізі сучасних проблем співпраці основних суб’єктів інноваційної системи хімічної галузі України та обґрунтуванні можливості застосування новітніх форм її інноваційного розвитку на основі синергетичної взаємодії освіти, науки та виробництва.

Основний розділ. Проблема пошуку ефективних форм інтеграції освіти, науково-технологічних розробок та виробничої практики широко досліджувалася і знаходила певні механізми вирішення ще у командно-адміністративній економічній системі. (В рамках цих підходів створювалися тимчасові науково-технічні колективи, міжгалузеві науково-технічні центри та комплекси, інженерні центри, регіональні наукові центри тощо). З того часу кожна з цих ланок інноваційного циклу зазнала тих чи інших змін, які в свою чергу обумовили нові умови взаємодії.

Найбільш потужною ланкою вітчизняної науки традиційно вважався її галузевий сектор. Саме тут відбувалася практична реалізація досягнень фундаментальної науки і задовольнялися науково-технічні потреби відповідних галузей економіки. В результаті складної адаптації галузевої науки до ринкових умов функціонування відбулося суттєве скорочення мережі державних галузевих установ, їхня приватизація та/або реалізація різних варіантів реструктуризації (поглинання великими корпоративними структурами або новоствореними приватними інжиніринговими компаніями, виділення окремих структурних підрозділів з утворенням нових самостійних інноваційних фірм тощо). Паралельно з цими процесами (а частіше завдяки ним) виник та зміцнив свої позиції вітчизняний малий інноваційний бізнес, який зараз за окремими науково-технічними напрямками складає серйозну конкуренцію галузевим НДІ.

Разом з цим відбулося суттєве погіршення фінансово-економічних умов діяльності галузевої науки, передусім через скорочення державної підтримки та погіршення фінансово-економічного стану інших замовників науково-технічних розробок та послуг.

Всупереч цьому на сьогодні вдалося зберегти певну частину науково-технічного та інноваційного потенціалу хімічної галузі. Її складають такі галузеві науково-дослідні і проектно-конструкторські організації, як ДП “Науково-дослідний і проектний інститут хімічних технологій “Хімтехнологія” (м. Северодонецьк), ЗАТ “Северодонецький ОРГХІМ”, ДП “Інститут азотної промисловості і продуктів органічного синтезу” (м. Северодонецьк), Державний науково-дослідний і проектний інститут основної хімії (м. Харків), Український державний науково-дослідний і проектний інститут азотної промисловості і продуктів органічного синтезу (м. Дніпродзержинськ), ВАТ “Армопласт” (м. Северодонецьк), Інститут хімічної технології і промислової екології ТОВ “Рубіжанський краситель”, Черкаський державний науково-дослідний інститут техніко-економічної інформації в хімічній промисловості України, Державний науково-дослідний інститут “Еластик” (м. Київ), Державний науково-дослідний інститут галургії (м. Калуш), ВАТ “НВО “Йо добром” (м. Саки), Сумський державний науково-дослідний інститут мінеральних добрив і пігментів, Державний науково-дослідний інститут хімічних продуктів (м. Шостка), ВАТ “Науково-дослідний інститут склопластиків та волокна” (Київська обл.), ТОВ “ВНДХІМПРОЕКТ” (м. Київ), Український державний науково-дослідний інститут пластичних мас (м. Донецьк).

Значна частина цього потенціалу зосереджена у промисловому “трикутнику” Луганської обл., який складають міста Северодонецьк, Лисичанськ та Рубіжне. Тут розташовані великі структуроутворюючі підприємства різних підгалузей хімічної та нафтохімічної промисловості – ЗАТ “Северодонецьке об’єднання “Азот”, ЗАТ “Лисичанська нафтова інвестиційна компанія”, ВАТ “Об’єднання “Склопластик”, Рубіжанський казенний хімічний завод “Зоря”, ТОВ “НВП “Лисичанський гумотехнічний завод” та ін. Гостра конкуренція на ринках хімічної продукції та вичерпання традиційних резервів підвищення ефективності і конкурентоспроможності діючих виробництв підштовхують їх приватних власників до пошуку інноваційних рішень і відповідних інвестицій. Здавалося б, саме вони мають формувати відповідний попит на науково-технічні розробки в рамках традиційної багаторічної інтеграції з профільними інноваційними підприємствами регіону. Але реальність є такою, що через низку об’єктивних і суб’єктивних причин (зокрема недостатнє усвідомлення галузевою наукою необхідності цілеспрямованих інтеграційних стратегій) система довгострокових відносин виробників і споживачів інноваційних розробок розгублена, і все більше промислових підприємств замовляють науково-технічні роботи і послуги іноземним інжиніринговим фірмам, навіть при наявності відповідної науково-технологічної, дослідної і проектно-технічної бази і готових конкурентоспроможних інноваційних розробок “регіонального походження”.

Такі негативні тенденції підтверджуються і статистичними даними: хімічний комплекс здійснює найбільші серед галузей економіки запозичення іноземних технологій – зі 153 нових технологій 49 (32,0 %) придбано за межами України.

Практично ті ж самі проблеми виникають і при взаємодії освітніх і виробничих структур. Вирішення всього комплексу завдань щодо підготовки висококваліфікованих фахівців, поглиблення їх науково-методичних знань та виробничих навичок, забезпечення оптимальних умов для апробації та впровадження інноваційних розробок вузівської науки, підвищення кваліфікації науково-педагогічних і виробничих кадрів тут також ґрунтується на старих профільних офіційних і неофіційних (особистих) зв'язках, не має системного характеру і не може справити вирішального впливу на прискорення інноваційного розвитку підприємств. Але саме в процесі сучасної трансформації освітньо-наукового простору зародилися і розвиваються певні елементи інноваційної інфраструктури нового типу (навчально-наукові, дослідницькі центри, техноцентри з впровадження інновацій, технопарки, наукові парки, кластери, бізнес-інкубатори тощо), які характеризуються різним ступенем інтеграції з виробництвом.

Зарубіжний досвід свідчить, що найбільш популярним типом інноваційних структур у хімічній індустрії є технопарки (хімічні парки). Так, широко відомим у східній Німеччині є так званий "Центральний німецький хімічний трикутник" (The Central German Chemical Triangle), де створено шість хімічних парків із загальним обсягом інвестицій близько 15 млрд євро. А всього у Німеччині функціонує понад півсотні хімпарків.

Останніми роками активна діяльність хімічних технопарків стала вагомим чинником високих темпів розвитку хімічної промисловості Китаю. Найбільш великими з них є Huizhou Daya Bay Petrochemical Industry Park (з обсягами інвестицій близько 10 млрд дол), Shanghai Chemical Industry Park (9,4 млрд дол), Guangdong Maoming Petrochemical Zone (3,1 млрд дол), Nanjing Chemical Industry Park (2,6 млрд дол).

В Росії хімічний холдинг "Нікохім" у 2007 р. приступив до реалізації проекту щодо створення хімічного парку на базі волгоградського заводу "Каустик". Загальний обсяг довгострокових інвестицій, що планувалося при цьому залучити, становить 2 млрд євро. Є відомості і про менш масштабні російські технопарки, що утворюються переважно на базі провідних профільних університетів (наприклад, технопарк "Екохімбізнес" як науковий підрозділ Російського хіміко-технологічного університету ім. Д.І. Менделєєва).

В окремих сегментах вітчизняної хімічної промисловості також з'явилися перші успішні приклади організації нових виробничих структур інноваційної спрямованості. Так, у Одеському регіоні склалися достатні науково-технічні, виробничі, інфраструктурні та ін. передумови для створення хімічного технопарку "Хемо-Поль", що зорієнтований на виробництво імпортозаміщуючої малотоннажної продукції, у тому числі товарів побутової хімії, вихідних сполук для синтетичних ліків та інших біологічно активних речовин, інгібіторів корозії, компонентів і присадок до мастил та паливних матеріалів, каталізаторів, а також розробку новітніх хімічних технологій, пов'язаних з альтернативними і відновлювальними джерелами енергії.

Однак для розвитку інноваційного і виробничого потенціалу підприємств, які виробляють базову продукцію основних підгалузей хімічного комплексу і розташовані у промисловому вузлі Северодонецьк – Лисичанськ – Рубіжне, що розглядався вище, більш привабливою виглядала ідея створення інноваційно-виробничого хімічного кластеру. На рис. 1 у нижньому контурі наочно представлені основні суб'єкти освітніх, науково-дослідних, проектних, виробничих і владних структур як потенційні учасники такого кластеру, а також наявні у регіоні елементи інноваційної інфраструктури. Верхній контур відображає систему державних і громадських органів, що мають інструменти регулювання науково-технічної, інноваційної і виробничої діяльності і можуть сприяти практичному втіленню цієї нової форми.

Зрозуміло, що просте механічне поєднання усіх суб'єктів інноваційної діяльності в рамках певного територіального утворення не можна вважати реалізацією кластерної моделі. Проблема розробки дієвих механізмів взаємовигідної співпраці освітнього, науково-технічного і промислово-виробничого комплексів, її інституційного забезпечення і підтримки залишається.

Перші кроки в обґрунтуванні можливих форм активізації інноваційної діяльності у хімічному комплексі регіону було зроблено за участю автора в рамках пошуку ефективних моделей довгострокової інтеграції між інноваційними і промисловими підприємствами галузі [15]. Тоді розглядалася ідея формування інноваційного альянсу як вихідного організаційного варіанту, який містить у собі всю множину потенційних шляхів подальшого розвитку інноваційного бізнесу (інноваційні концерни, парки, мережі, кластери тощо).

Але нещодавно в українському освітньо-науковому полі було здійснено один з кардинальних кроків на шляху перебудови всієї моделі національної інноваційної системи – закріплення на інституційному рівні за рядом провідних національних університетів статусу дослідницьких. Змінюється сама концепція і місія таких університетів: вони мають стати центрами продукування і поширення нових знань, а організована на цих засадах взаємодія в системі "освіта–наука–виробництво" здатна створювати масштабні синергетичні ефекти.

Наприкінці березня 2010 р. постановою Кабінету Міністрів України статус самоврядного (автономного) дослідницького університету було надано і Східноукраїнському національному університету імені Володимира Даля. Тож в рамках опрацювання власного формату модернізації всієї системи освітньо-наукової діяльності університету за хімічним напрямком і організації синергетичної взаємодії основних суб'єктів інноваційної діяльності, що відображені у нижньому контурі на рис. 1, пропонується використати можливості цієї новітньої моделі для активізації інноваційних процесів у хімічному комплексі регіону. При цьому роль ключового інтегратора освіти, науково-технологічних досліджень та виробничої практики має відігравати Технологічний інститут СНУ імені Володимира Даля, який вже має позитивний досвід реалізації нових форм поєднання освітньо-дослідницького процесу з інноваційним розвитком підприємств хімічної галузі.

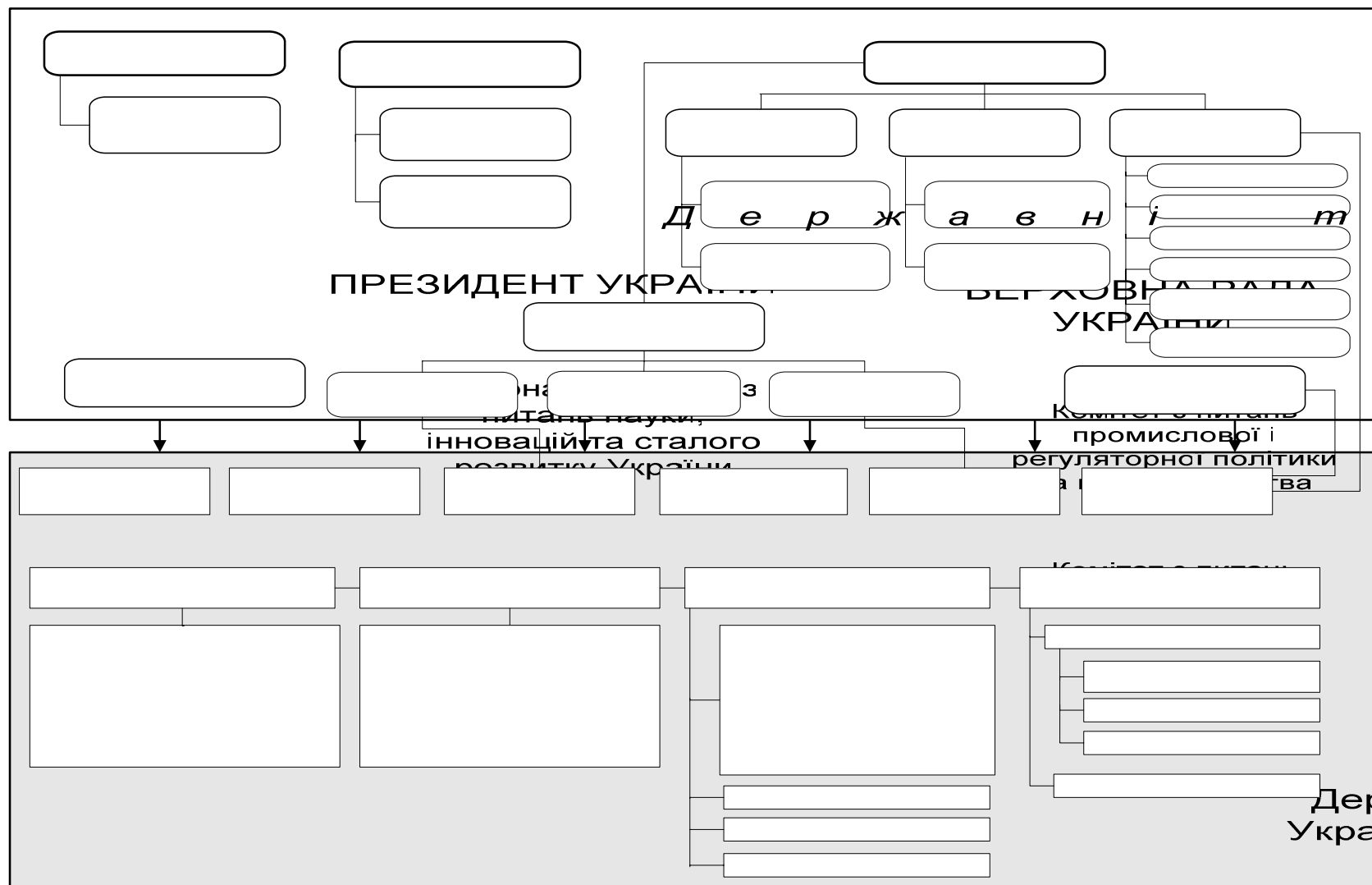

Рис. 1. Основні суб'єкти інноваційної діяльності як потенційні учасники інноваційно-виробничого хімічного кластеру

Союз хіміків України

Українсько-Рубіжанський промисловий вузол

національна мережа регіональних центрів

Державне підприємство «Національний центр розвитку промисловості та регуляторної політики»

Висновки. У статті розглянуто проблеми організації ефективної взаємодії основних суб'єктів інноваційної системи хімічного комплексу і проаналізовані вихідні умови для застосування новітніх організаційних моделей активізації інноваційного розвитку регіону. Опрацюванню конкретних механізмів реалізації таких моделей і будуть присвячені подальші дослідження.

Література

1. Войнаренко М.П. Кластерні моделі об'єднання підприємств у легкій промисловості // Вісник Хмельницького національного університету. Сер. "Економічні науки". – 2007. – № 4. – Т. 2. – С. 218–222.
2. Семиноженко В. Технологические парки Украины: первый опыт формирования инновационной экономики // Экономика Украины. – 2004. – № 1. – С. 16–21.
3. Мех О.А. Нові науково-виробничі відносини в економіці фармацевтичної галузі: перспективи створення галузево-територіальних кластерів // Проблеми науки. – 2005. – № 1. – С. 30–35.
4. Колодинський С. Інноваційний потенціал економічного розвитку регіону // Економіст. – 2008. – № 11. – С. 30–33.
5. Осипов В.М., Єрмакова О.А. Перспективи створення морегосподарського кластера в Україні // Економіка і прогнозування. – 2009. – № 3. – С. 111–122.
6. Богма О.С. Кластер енергетичного машинобудування – шлях до вирішення проблем енергетичного господарства Запорізького регіону // Держава та регіони. Економіка та підприємництво. – 2008. – № 1. – С. 21–25.
7. Кузьмин О., Жежуха В. Кластеры как фактор инновационного развития предприятий и территориальных образований // Экономика Украины. – 2010. – № 2. – С. 14–23.
8. Колесник А.А., Хомета В.П. Технопарк "Хемополь" (г. Теплодар Одесской обл.). Современная форма организации производства ПАВ для товаров бытовой химии и косметики // Хімічна промисловість України. – 2008. – № 3. – С. 5–9.
9. Азизов Э. Химический парк нового периода // Химия и Бизнес. – 2007. – № 1(81). – С. 2–5.
10. Кузьмінський В.О. Інноваційно-інвестиційний потенціал фінансово-промислових груп // Фінанси України. – 2003. – № 6. – С. 114–123.
11. Федулова Л. Кадрове забезпечення сфери науки і технологій – стратегічне завдання економічної політики України в посткризовий період // Економіст. – 2010. – № 2. – С. 16–20.
12. Катаев А. Подходы к управлению инновационной деятельностью научно-образовательного комплекса // Экономика Украины. – 2007. – № 1. – С. 88–93.
13. Барбаш В.А., Бояринова К.О. Інноваційне середовище на базі університету дослідницького типу [Електронний ресурс] // Проблеми системного підходу в економіці: Зб. наук. пр. – 2008. – № 2. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2008-2/Boyarinova_208.htm
14. Згуровский М. Исследовательские университеты: шанс для Европы // Зеркало недели. – 2006. – № 39 (618). – С. 14.
15. Курінний О.В., Шевцова Г.З. Вибір організаційної моделі реалізації стратегії довгострокової інтеграції інноваційних підприємств // Экономические проблемы и перспективы стабилизации экономики Украины: Сб. науч. тр. / НАН Украины. Ин-т экономики пром-ти. – Донецк, 2004. – С. 72–85.

УДК 331.08

А. Т. ШЕВЧЕНКО

Донбаський державний технічний університет

ВПЛИВ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ НА ФОРМУВАННЯ ЧИСЕЛЬНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОГО ПЕРСОНАЛУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Визначено вплив організаційної структури управління на особливості формування чисельності управлінського персоналу. Розглянуто типи організаційної структури та особливості її застосування в практичних умовах. Досліджено функції управлінського персоналу в умовах промислового підприємства та здійснено розрахунок норм керованості для двох відділів. Запропоновано практичні підходи до оптимізації витрат щодо регламентації функцій управління.

The influence of organizational management structure to peculiarities of the managerial staff number is substantiated. The types of organizational structure and especially its application in practical terms are proposed. The functions of management personnel in industrial enterprise are estimated. A practical approach to optimize the cost of regulating of management functions is suggested.

Ключові слова: *нормування праці, управлінський персонал, організаційна структура управління, чисельність, функції, управлінські ролі.*

Проблеми оптимізації чисельності персоналу в останні роки об'єктивно висунулися на перший план і є одними з важливих елементів системи управління персоналом підприємства. Водночас ускладнення кола вирі-